

Отже, враховуючи психологічний, педагогічний, філософський аспекти вирішення проблеми, специфіку іміджу вчителя можливо зробити такі висновки:

- імідж вчителя забезпечує не тільки професіональну ідентифікацію і саморозвиток особистості, але й визначає становлення культури педагогічної діяльності педагога;
- педагогічна сутність „іміджу” є у тому, що він виступає засобом педагогічного впливу на учнів: імідж впливає на емоційну сферу учня, а через її – на його свідомість, поведінку і діяльність

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варданян М.Р. Имидж педагога как фактор здоровьесбережения субъектов образовательного процесса в основной школе: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Омск, 2007. – 24 с.
2. Калюжный А.А. Социально-психологические основы имиджа учителя: Автореферат дис. ... докт. псих. наук: 19.00.05. – Ярославль, 2006. – 51 с.
3. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті // Вісник львівського університету. – Вип.22. – Львів, 2007. – С. 65-74.
4. Кононенко А.О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога: Автореф. дис. ... кан. псих. наук: 19.00.07. – Одеса, 2003. – 20 с.
5. Купцова В.Г. Формирование имиджиевой компетентности будущего педагога физической культуры: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Челябинск, 2008. – 23 с.
6. Попова Ж.Г. Социально-психологические особенности представлений об имидже учителя начальной школы: Автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. – М., 2007. – 22 с.
7. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Николо. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
8. Цыбуленко О.П. Положительный имидж преподавателя – путь к профессиональному успеху// Зб. наук. пр. БДПУ (Педагогічні науки). – №3. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 134-138.

УДК 378. 147:371.13.001.76

Л.О. Петриченко

ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПІДГОТОВКИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема формування адекватної самооцінки майбутнього вчителя у процесі його підготовки до інноваційної діяльності. Автором пропонуються традиційні та інноваційні форми й методи позааудиторної роботи студентів (імітаційна гра, тренінг, полілог, дискусія, рефлексивна інверсія тощо) для практичного розв'язання поставленої проблеми. Розкриваються особливості запровадження запропонованих форм і методів. Наведено кількісні результати експериментальної роботи. Визначено перспективи подальших досліджень проблеми в напрямі використання розглянутих засобів формування адекватної самооцінки майбутнього вчителя під час педагогічної практики.

The problem of adequate self-appraisal formation of a future teacher in the process of his training to innovation activity is considered in this article. The author proposes traditional and innovation forms and methods of extra-curricular activities (imitation game, training, polylogue, discussion, reflexive inversion etc.) for practical solving of the assigned problem. It discovers the peculiarities of usage of the given forms and methods. The quantitative results of the experimental work are given. The perspectives of further researches of the problem in the direction of employment of mentioned means of adequate self-appraisal formation of a future teacher during the pedagogical practice are determined.

Постановка проблеми. Нешаблонна, творча праця посідає чільне місце в підготовці вихованців школи до життя в динамічному демократичному суспільстві. Особливо важливо забезпечити інноваційний характер педагогічної діяльності на початковому шкільному рівні, оскільки перші роки суспільного виховання та навчання дітей – найбільш впливові на подальший розвиток інтелекту, творчості, формування характеру, саморозвиток особистості тощо. У зв'язку з цим розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності є вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Філософські, концептуально-методологічні засади інноваційних процесів розглядають В.Богданов, І.Зязюн, Н.Ничкало, В.Паламарчук, О.Попова, О.Савченко та інші науковці; питання організації навчально-виховного процесу в інноваційних навчальних закладах досліджуються в працях С.Гончаренка, В.Моляко, В.Паламарчук, О.Попової та інших учених; питанням управління інноваційними закладами освіти присвячені праці Л.Даниленко, Г.Єльнікової та інших дослідників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання підготовки вчителя до інноваційної діяльності досліджується в працях І.Авдєєва, Н.Клокар, О.Козлової, Є.Макагон, О.Попова та інших учених. Водночас ця проблема розглядається, передусім, у межах організації процесу навчання. Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі вченими спеціально не досліджувалась. Однак на підставі аналізу наукової літератури, власного педагогічного досвіду дійшли висновку, що позааудиторна робота має високий потенціал для підготовки висококваліфікованого фахівця, спроможного якісно здійснювати інноваційну діяльність у сучасній школі. Між тим, вивчивши досвід масової освітньої практики, ми переконалися, що існує реальна суперечність між потребами в модернізації сучасної початкової освіти на інноваційних засадах і недостатнім рівнем готовності вчителів початкової школи до здійснення інноваційної діяльності. Тож у нашій дослідно-експериментальній роботі, присвяченій формуванню інноваційної компетентності майбутніх учителів, ми особливу увагу приділили саме позааудиторній діяльності студентів.

Формулювання цілей статті: розкрити форми й методи позааудиторної роботи студентів педагогічних вищих навчальних закладів, що сприяють формуванню адекватної самооцінки майбутніх учителів як показника їхньої інноваційної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із показників успішності формування інноваційної компетентності майбутніх учителів ми визначили адекватність їх самооцінки, рівень якої виявляли на підставі співвідношення власного оцінювання свого “Я” з оцінкою експертів (адекватна, занижена, завищена). Формування адекватної самооцінки у студентів передбачалось на аналітико-рефлексивному етапі розробленої нами технології підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності в позааудиторний час.

На цьому етапі ми запровадили форми й методи позааудиторної роботи, що спонукали студентів до рефлексивної поведінки та, як результат, сприяли їхньому самопізнанню й самовизначенню, формуванню в майбутніх учителів рефлексивних умінь, адекватного самооцінювання.

В експериментальній роботі ми запроваджували як інноваційні, так і традиційні технології, форми й методи позааудиторної роботи, оскільки погоджуємося з тими дослідниками (Л.Мітіна, О.Попова та інші), які вважають, що від традиційних форм і методів навчання та виховання не варто відмовлятися, оскільки вони “складають безсумнівний фонд науки сьогодення й не вичерпали себе” [4: 79].

У світовій педагогіці виокремлюють поняття, тісно пов'язані з запровадженням гри в навчальних цілях: моделювання, імітація, змагання. Однією з функцій ігрового моделювання є пошук самостійного рішення того чи іншого професійного завдання та зміна, корекція його вирішення. За умови ігрового моделювання відбувається перехід навчально-виховної діяльності в навчально-виховну діяльність творчого характеру, оскільки створені умови

сприяють реалізації потенційних можливостей студентів, їхніх творчих здібностей. Ігрове моделювання допомагає позбавитися від педагогічних стереотипів, шаблонів, що особливо важливо в розвитку готовності майбутнього вчителя початкової школи до здійснення нововведень.

У методиці організації та проведення гри як методу професійної підготовки майбутнього вчителя, виходячи з її структури, ми виділили чотири етапи:

1. Орієнтаційно-концептуальний – визначення загального призначення гри, її мети, завдань, основної ідеї (концепції), ступеня співвідношення між реальним прототипом ситуації та її ігровим відображенням; продумування можливих напрямів організації та модифікації гри, визначення контингенту учасників.
2. Організаційно-підготовчий – створення сценарію, ігрових завдань, правил, ролей, процедур. Суттєвою для проведення гри є ґрунтовна розробка ігрового задуму або сценарію. Сценарій – це організаційна й сюжетна схема гри, загальний план, згідно з яким проводиться гра. Сюди належать такі розділи, як опис ігрової ситуації, атрибути гри; розробка репертуару ігрових дій; характеристика організації гри; створення методичних рекомендацій для учасників гри, визначення критеріїв оцінювання її успішності й ефективності.
3. Діяльнісно-управлінський (безпосереднє проведення гри) – на цьому етапі здійснюється управління діяльністю учасників гри, організуються та фіксуються ігрові дії, відбувається їх коригування тощо.
4. Підсумковий – обговорення гри, під час якого дається описовий огляд-характеристика “подій” гри та їх сприйняття учасниками.

Використання тренінгів у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності зумовлено низкою причин. Під час тренінгів створюються умови для моделювання педагогічної ситуації, критичного оцінювання перебігу та результатів роботи. Студенти ж здобувають психолого-педагогічні знання, виробляють навички, удосконалюють свою педагогічну майстерність. У процесі тренінгових занять на професійному рівні відбувається діалог, зіткнення різних думок та пропозицій, взаємна критика гіпотез і пропозицій, їх обґрунтування та зміцнення, що сприяє здобуттю нових знань, уявлень, набуттю досвіду розв’язання педагогічних задач і психолого-педагогічних ситуацій [2].

Отже, ми не безпідставно припустили, що все це позитивно впливатиме на розвиток адекватної самооцінки майбутнього вчителя.

Термін “тренінг” походить від англ. “to train” – навчати, тренувати. Тренінг є тренування, а також спеціальний тренувальний режим, навчання, вправи для вдосконалення навичку, майстерності [1]. У педагогічному сенсі тренінг це пізнання себе та навколишнього світу; зміна “Я” через спілкування; спілкування в дружній атмосфері та неформальній обстановці; ефективна форма роботи для засвоєння знань; інструмент для формування вмінь і навичок [2].

Методика тренінгів, яку було запроваджено в експериментальній роботі, передбачала такі процедури:

- проведення дискусії з заданої проблеми;
- рольове програвання;
- виконання завдань і вправ на вироблення якостей, формування позиції;
- розв’язання інноваційних завдань (розбудова різноманітних проектів);
- підведення підсумків.

Запроваджуючи дидактичні ігри та тренінги, ми прагнули уникнути негативного психологічного стану особистості студентів, що може виникати в процесі реалізації означених методів.

Такий негативний психологічний стан особистості, за дослідженнями психологів, може виражатися як:

- дискомфорт, що є наслідком нерозуміння студентом суті поставлених завдань, ситуацій або незнанням, як їх можна вирішити;
- депресія: якщо не долається відчуття дискомфорту, можливе виникнення негативного психофізіологічного стану студента, що формує депресивні тенденції, пасивне або агресивне ставлення до особистості викладача (координатора гри, тренінгу), інших учасників і самої гри;
- напруга, що може виникати внаслідок неправильної мобілізації під час заняття, системи фізіологічних і психологічних процесів;
- опозиція як стан неприйняття умов і змісту гри або вправи, що призводить до пасивності учасників тренінгу [3].

Серед специфічних методів формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності на особливу увагу заслуговують методи рефлексивно-інноваційного практикуму, запропоновані В.Сластьоніним і Л.Подимовою [6], як-от: полілог, дискусія, рефлексивна інверсія. Суть означених методів “рефлексивного культивування” полягає в їх принциповій інноваційній відкритості стосовно кожної педагогічної задачі. Рефлексивно-інноваційні методи сприяють актуалізації попереднього досвіду, переосмисленню його, виявленню нових відношень і проблеми освітньо-виховного закладу майбутнього, спрямуванню процесу переосмислення себе та своєї діяльності в напрямі створення інновацій.

Метою проблемно-рефлексивного полілогу є актуалізація й розвиток творчих можливостей майбутнього вчителя до самостійного осмислення проблем інноваційної діяльності, а також до прийняття інноваційних рішень. Цей метод упроваджувався в три етапи:

- 1) етап віднайдення та визначення педагогічних проблем, коли кожний учасник, не повторюючи попереднього, структурує проблеми;
- 2) етап висунення ідей щодо розв’язування означених проблем;
- 3) колективне обговорення.

Цінність такого полілогу полягає в тому, що забезпечується розвивальний ефект не лише найбільш підготовлених у формулюванні й розв’язанні проблем педагогів, а й усіх – у тому числі, менш поінформованих і творчих. Через “заборону” на повторення кожним учасником досягався ефект максимального осмислення альтернативних рішень.

На аналітико-рефлексивному етапі було впроваджено також метод позиційної дискусії [6], що дав можливість не лише формувати банк даних про різні педагогічні інновації, а й забезпечити процес їх критичного аналізу.

Проведення такої дискусії передбачає поділ групи учасників на три підгрупи.

Перша підгрупа зосереджувала увагу на виробленні проекту майбутньої інновації, на своєму баченні та проектуванні її. У процесі такої діяльності припускалася критика рішень, що пропонувалися, оскільки наприкінці дискусії студентам необхідно було представити на загальне обговорення один із напрацьованих варіантів.

Після викладу першою підгрупою свого проекту інновації, до обговорення приєднувалася друга підгрупа, перед якою стояло завдання з’ясувати всі альтернативні варіанти стосовно запропонованого нововведення і, ґрунтуючись на цьому, спростувати твердження першої підгрупи. Відхиливши запропоновані пропозиції, друга підгрупа починала розробляти своє рішення, потім вона також викладала програму дій.

Усе позитивне, створене в процесі групової діяльності, на кожному етапі фіксувалося. У ситуації, коли пропонувалося відразу кілька конструктивних проектів, що заслуговували на увагу, проводився “аукціон рішень”. Суть його полягала в подальшому поглибленні запропонованих проектів на загальних зібраннях. Усе це дало можливість глибоко й докладно проаналізувати розвиток інновації, розпочинаючи від її теоретичної розробки й закінчуючи результатами впровадження нововведення.

Ефективність цього методу, із нашого погляду, зумовлена тим, що побудова цілісної концептуальної моделі перебігу подій та визначення ролі й позиції кожного студента творчої

підгрупи, яка брала участь в умовному інноваційному процесі, дає підстави опрацювати різні варіанти результатів. Рішення приймаються не методом спроб і помилок (що, на жаль, ми спостерігаємо в реальній практиці сучасної школи), а відповідно до всебічної аналітичної експертизи.

Застосування експериментальних моделей позааудиторної роботи для формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, як показують результати дослідження, значно вплинуло на рівень професійної самооцінки студентів. У всіх експериментальних групах помітно зменшилася кількість студентів із завищеною самооцінкою. Найвищий показник у цьому плані зафіксовано в групі Е₄, де було запроваджено комплексну модель. Саме в цій групі зафіксовано помітне збільшення кількості студентів із адекватною професійною самооцінкою (+43,4% проти середнього показника по решті груп +37,3%) і найбільше зменшення кількості студентів із заниженою самооцінкою (-26,7% проти середнього показника – 3,7%).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Участь студентів у всіх напрямках позааудиторної роботи сприяє значним позитивним зрушенням у їхній теоретичній і практичній підготовці. А чим ґрунтовніше підготовлені студенти до здійснення професійно-педагогічної діяльності, тим більш критично вони спроможні оцінити свої дії. Не випадково К.Ушинський слушно зазначав: “Мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім воно здається справою знайомою і зрозумілою, а іншим навіть справою легкою – і тим зрозумілішим і більш легким здається воно, чим менше людина з ним ознайомлена, теоретично або практично” [7]. Перспективи подальших досліджень проблеми вбачаємо у використанні розглянутих засобів формування адекватної самооцінки майбутнього вчителя під час педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. – 1440с.
2. Зажерило Я.С. Застосування педагогічного тренінгу в процесі підготовки майбутнього вчителя історії / Я.С./Зажерило //Науковий вісник Миколаївського державного університету. – Випуск 12. Педагогічні науки: зб.наук. пр. – Т.1. – 2006. – С.265-271.
3. Инновационные технологии в гуманитарном вузе /Под ред. В.И.Носкова.– Донецк: ООО “Лебедь”, 2002. – 288 с.
4. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал / Митина Л.М. – М., 1994. – 215 с.
5. Попова О.В. Підготовка майбутнього вчителя до роботи в інноваційних закладах / О.В.Попова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. пр.– Харків: ХДПУ, 1998. – Вип.8-9. – С. 63-66.
6. Слостенін В.А. Педагогіка: інноваційна діяльність / В.А. Слостенін, Л.С. Подымова. – М.: ІЧП “Издательство Магистр”, 1997. – 308 с.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори / К.Д. Ушинський. – К.: Рад.школа, 1983.

УДК 371.32+81 243

Л.М. Покорна

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ТВОРЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядаються питання реформування педагогічної освіти та організації науково-дослідної діяльності м майбутнього вчителя англійської мови початкових класів.

The article is devoted to reforming the pedagogical educational system and organization of scientific investigation of future English teachers of primary school.